

KRIMINALITETENS UDVIKLING I NORDEN 1950-82

AF FLEMMING BALVIG

Indledning

Denne artikel er en let bearbejdet version af et foredrag holdt som referent på opfordring af de nordiske kriminalistforeninger ved det IX nordiske kriminalistmøde i Helsingfors. Dette møde blev afholdt på Helsingfors universitet i juni 1984.

Foredragets titel var: Brottutvecklingen i de nordiska länderna – tendenser och förklaringar.

Foredraget bygger på fire artikler om kriminalitetsudviklingen 1950-82 skrevet af Patrik Törnudd (Finland), Sturla Falck (Norge), Bo Svensson (Sverige) og Flemming Balvig (Danmark). Artiklerne er alle offentliggjort i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, Nr. 2., maj 1984. Der henvises flere steder i foredraget til disse artikler, og generelt forudsætter foredraget kendskab til artiklerne.

Emnets karakter

Det har naturligvis været nødvendigt at lægge en række begrænsninger på rækkevidden i emnet, kriminalitetens udvikling i Norden.

Den første begrænsning er af *geografisk* art. Af for mig ukendte grunde har man ladet Norden alene omfatte de fire store: Finland, Norge, Sverige og Danmark.

Den anden begrænsning er af *tidsmæssig* art. Man har ladet startskuddet lyde ved år 1950, d.v.s. den periode, der er i fokus, svarer stort set til efterkrigstiden – en periode der er kort nok til at de tilstedeværende har personlig føling med den og lang nok til at den rummer nogle af de største samfundsændringer, der er forekommet i historisk tid.

En tredje begrænsning er af *indholdsmæssig* art. Man har indskrænket kriminalitet til at betyde straffelovsovertrædelser. Det er altså i særlig grad den traditionelle massekriminalitet, der er i fokus – vel og mærke den del af massekriminaliteten, der har personlige ofre, den der umiddelbart opleves og mærkes af befolkningen i hverdagen.

En fjerde begrænsning er af *formel* art. De enheder, der er i fokus, er primært de kriminelle handlinger, og ikke domme, retlige afgørelser eller kriminelle personer. Det er således mere en offersynsvinkel end en gerningsmandssynsvinkel, der er lagt til grund. Spørgsmålet der er rejst i dagens anledning er da, om vi i efterkrigstiden er blevet mere eller mindre udsat for traditionelle straffelovsovertrædelser, snarere end

spørgsmålet om, hvorvidt der er blevet færre eller flere straffelovsovertrædere. Som bekendt behøver svaret på disse spørgsmål ikke være det samme.

Der er mange andre begrænsninger. De værste at have med at gøre er ikke dem, der er selvvalgte eller pålagt udefra – dem kan man jo bare ændre og gøre oprør imod. De værste begrænsninger er dem, der er iboende problemets natur.

Den mest iøjnefaldende begrænsning af denne art er vor viden om mørketallets udvikling. Her kan man dog lykkeligt påstå, at vi har fået mere grund under fødderne end da man for 10 og 15 år siden diskuterede det samme emne på kriminalistforeningens møder. Det er de mange undersøgelser af ofre for forbrydelser, der afgørende har bidraget til vor viden om mørketalsvariationer i det sidste 10-år. Skulle man sige det kort, tror jeg man kan påstå, at den øgede viden om mørketallets variationer og størrelse snarere har bestyrket end svækket den tillid, man kan have til de registrerede straffelovsovertrædelser som en grov indikator for det faktiske antal straffelovsovertrædelser. Den officielle kriminalstatistik har i hvert fald på visse områder heldigvis vist sig ikke at være så totalt umulig, som mange har frygtet.

Der er en anden og noget mindre iøjnefaldende begrænsning, der er iboende problemets natur. Det kan bedst illustreres ved at forestille sig en kriminologisk forskningsopgave, der sigter mod at skulle kaste lys over bl.a. følgende vigtige problemstillinger:

Hvad betyder arbejdsløsheden for kriminalitet?

Hvad betyder omfanget af voksenkontakt for kriminalitet?

Hvad betyder længere skolegang?

Hvad betyder øget fristelsespres?

Hvad betyder fritidsaktiviteter?

Hvad betyder uformel social kontrol for kriminalitet?

Man kan nu prøve at forestille sig en situation, hvor disse store og vigtige problemstillinger skal belyses og besvares ud fra 33 observationer. F.eks. 33 interviews eller dokumentariske oplysninger om 33 personer. De fleste vil mene, at dette er en umulig og håbløs opgave. Det er alt for store spørgsmål til alt for lille et materiale. Mange vil mene, at materialet ikke engang er stort nok til at udføre en ordentlig forprøve på.

Men netop denne forskningsopgave med det ene store spørgsmål stillet op ved siden af det andet og stillet til et materiale med kun 33 observationer, det er jo netop den forskningsopgave vi stiller os, når vi spørger om tendenser og forklaringer på kriminalitetsudviklingen i Norden fra 1950 til 1982. Her har vi 33 år til rådighed, 33 observationer.

Jamen kan det så ikke hjælpe, hvis vi går endnu længere tilbage? F.eks. til 1920, så har vi 63 observationer, eller 1820 for den sags skyld, så har vi 163 observationer.

Nej, det kan det jo ikke, for det fungerer ikke på samme måde som når vi øger antal interviewede i en interviewundersøgelse. Der er grund til at antage, at enhver tid

har sine specifikke kvaliteter, sine specifikke kendetegn, d.v.s. at de umiddelbare årsagsforhold og deres indbyrdes styrke i forhold til kriminaliteten ændres over tid. Vi kan måske blive klogere og klogere på, hvordan f.eks. fritidsaktiviteter påvirker ungdomskriminaliteten i de nordiske lande i dag ved at interviewe flere og flere, men sammenhængen mellem fritidsliv og kriminalitet i 1984 bliver ikke bedre og bedre belyst ved at gå længere og længere tilbage i tiden.

Det er en umulig opgave, og det er vigtigt at erkende, at det forholder sig sådan. Det er en opgave, der altid – på grund af sin natur – vil bestå af alt for mange spørgsmål og alt for få svar. Jeg afviser naturligvis ikke hermed, at det somme tider viser sig muligt – p.g.a. særligt forskningsmæssigt held og/eller dygtighed – inden for en vis periode for en vis del af kriminaliteten i et vist geografisk område at dokumentere forhold af betydning for kriminalitetsudviklingen.

Min grundlæggende skepsis går på totalforståelsen, kriminalitetens udvikling som helhed over en længere periode i et større geografisk område. Ofte forekommer det mig derfor at være mere interessant og relevant, når vi diskuterer forklaringer på kriminalitetens udvikling, at diskutere hvorfor vi søger at anvende netop disse forklaringer, d.v.s. disse forklarings magtmæssige og ideologiske baggrunde og konsekvenser, snarere end at diskutere forklaringernes sandsynlige sandhedsværdi.

Tendenser

Hvordan har udviklingen da været? Jeg tror, det er et af de letteste spørgsmål, jeg har været stillet overfor i kriminologisk sammenhæng.

Kig engang på de kriminalitetskurver, der ligger til grund for diskussionen her i dag. Der er mere end 50 af dem. Langt de fleste starter i nederste venstre og slutter i øverste højre hjørne.

Den registrerede straffelovskriminalitet har været stigende i efterkrigstiden. Så enkelt er det.

Jeg har for illustrationens skyld begivet mig ud på videnskabeligt set dybt vand, idet jeg har lagt tallene sammen for registrerede straffelovsovertrædelser for de fire lande, og herefter set på den samlede udvikling i Norden fra 1950 til 1982. For at få Norge med ind i billedet for hele denne periode har det været nødvendigt at extrapolere, idet Norge først får en anmeldelsesstatistik i 1957.

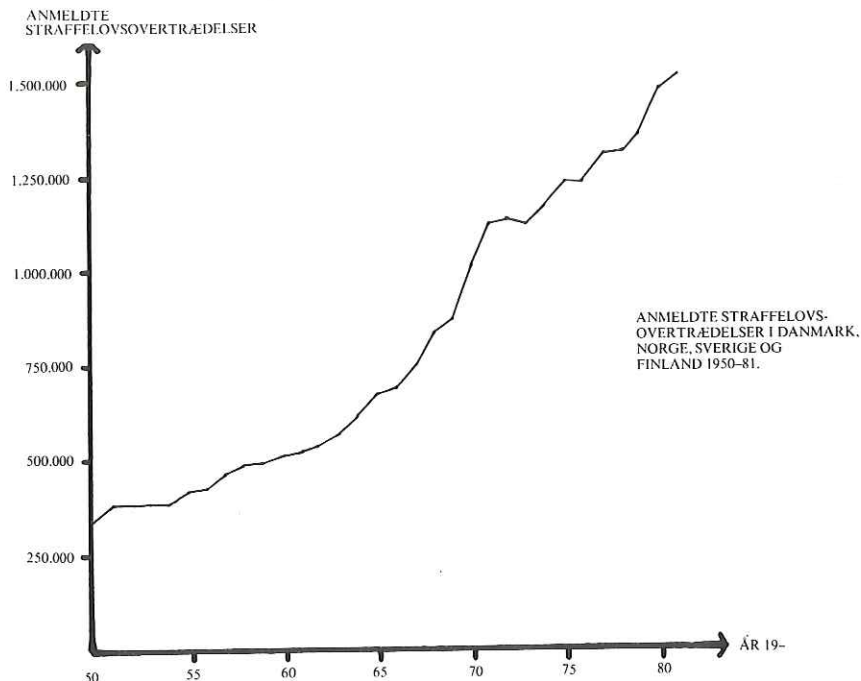
Resultatet af dette kriminalistisk forenede Norden er følgende:

Vi starter med 350.000 straffelovsovertrædelser i 1950. Det er noget færre end hvad Danmark alene havde sidste år.

Ved indgangen til de såkaldt »glade 60'ere« passerede vi en halv million.

Da de »glade 60'ere« gik på hæld, ved indgangen til 70'erne, blev det kriminalistisk forenede Norden millionærer på registreret straffelovskriminalitet.

På næsten monoton vis, kun med et enkelt års forsinkelse, lagde vi endnu en halv million til i løbet af 70'erne. I 1981 blev der i Norden registreret 1½ million straffelovsovertrædelser.

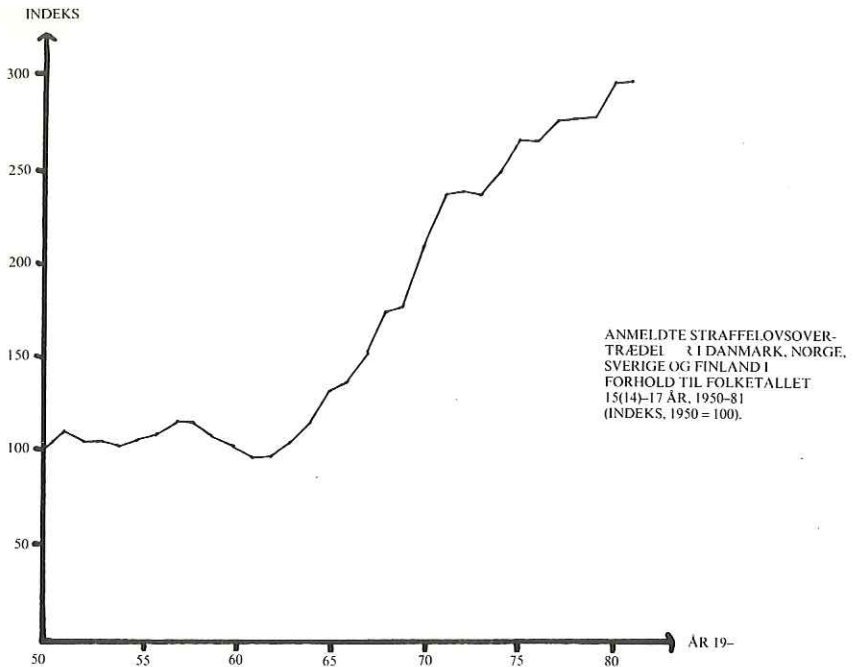

Der er naturligvis, som det fremgår af de nationale beskrivelser, nuancer. Stigningen er ikke lige stærk i alle lande. Stigningen er ikke lige stærk for alle kriminalitetsformer, ja, der findes endog undtagelser, noget der er faldet. Og stigningen er ikke lige stærk i hele perioden. Men efter min vurdering er det *nuancer*, krøller på en udvikling, variationer over et hovedtema, der hedder *stigning*.

Dermed ikke sagt, at nuancerne og variationerne er uvæsentlige. Studier af nuancerne har bl.a. flere gange vist sig som en meget frugtbar vej til en forståelse af hovedtendensen.

Hvor stærk er hovedtendensen da? Flader kurven ud, er der opløftende tendenser? Eller det modsatte, bliver ondskaben forstærket? Mit umiddelbare svar er: Hverken-eller. I de sidste 20 år, altså siden 1962, har den *absolutte* tilvækst været næsten den samme år for år. Kun perioden sidst i 60'erne og perioden i begyndelsen af 70'erne falder udenfor dette mønster.

Der er, altså, totalt i det kriminalistisk forenede Norden i disse år, for nu at understrege det, hverken tendens til udfladning eller acceleration. Kriminaliteten stiger – som den altid har gjort. »Altid« står i denne sammenhæng for de sidste 20 år.

Det absolutte antal straffelovsovertrædelser er en størrelse, der har betydning, når vi skal vurdere belastningen af vores retssystemer, og det absolutte antal straffelovsovertrædelser i forhold til det samlede folketal har betydning, når vi skal vurdere befolkningens risiko for at blive udsat for lovovertrædelser.

Når sigtet derimod er det mere forklaringsmæssige, må vi især tage højde for de ganske kraftige aldersforskydninger, der er sket i perioden. Hvis vi i stedet for at relatere de registrerede straffelovsovertrædelser til det samlede folketal, relaterer dem til antal *unge*, får vi et noget andet billede end den monotone stigning.

For det første *forsvinder* stigningen i 50'erne helt. Det er babyboomets under og lige efter II. verdenskrig, der har denne effekt.

For det andet *skærpes* stigningen fra begyndelsen af 60'erne til begyndelsen af 70'erne.

For det tredje *afdæmpes* stigningen det sidste tiår, men den forsvinder dog langtfra. Det er det andet babyboom, der afstedkommer denne effekt. Babyboomets børn er blevet unge.

Det samlede resultat er en tendens, der noget ligner en S-kurve. Hvis det er en S-kurve, straffelovskriminaliteten som helhed er i færd med at aftagne i de nordiske

lande under ét, skulle vi forvente stagnation i sidste halvdel af 80'erne. Om det faktisk vil gå sådan kan vi vende tilbage til. Om ikke før, så når vi *ved* noget om det, f.eks. ved det XI nordiske kriminalistmøde i 1994.

Forklaringer

Så meget – eller rettere så lidt – om tendenserne. Meget mere om de enkelte lande og de enkelte forbrydelsesarter er at læse i artiklerne. Jeg vil også gerne i denne forbindelse henlede opmærksomheden på det fortjenstfulde arbejde Hanns von Hofer har udført og som er offentliggjort i publikationen: Nordisk kriminalstatistik 1950-1980. Denne publikation har gjort det betydeligt nemmere at orientere sig i kriminalitetsudviklingen i de nordiske lande i efterkrigstiden.

Forklaringerne da. Det er i første række vigtigt at lægge mærke til de forklaringer, der *ikke* er der – de forklaringer som de fire forfattere *ikke* har ment har en fremskudt placering som bud på, hvad der har forårsaget kriminalitetsudviklingen i efterkrigstidens nordiske lande.

Blandt de mange forklaringer, der åbenbart *ikke* er fundet væsentlige, er det vel, da vi nu er en kreds af kriminalister, især nærliggende at pege på den gruppe forklaringer, der tager sit udgangspunkt i *retssystemet*. Der skrives i de fire artikler

mere om antal biler end om antal politibetjente

mere om antal liter alkohol end om antal frihedsstraffe

mere om urbanisering end om kriminalisering

mere om arbejdsløshedsprocenter end om opklaringsprocenter.

Der er en bemærkelsesværdig kontrast imellem, at når vi taler om udformning af aktuell og fremtidig kriminalpolitik, så indtager parametre i retssystemet såsom politiets størrelse og funktionsmåde, straffenes art og udformning m.v., en central rolle, men når vi analyserer og taler om, hvordan det faktisk *er* gået, om fortiden – så må vi gang på gang erkende at parametre i retssystemet kun i ringe grad, hvis overhovedet, har været udslagsgivende. Det er ikke nogen ny erkendelse, at der findes en sådan kontrast, men vi synes åbenbart ikke at lære – eller *ville* lære – af den.

Blandt de forklaringer, der *er* fremsat i de fire artikler som bud på kriminalitetsudviklingen, forekommer det mig, at *parallelterne og enigheden* i de store linier er mere fremherskende mellem forfatterne end divergensen og uenigheden.

Denne enighed skal man være forsigtig med at tage som udtryk for, at de fire forfattere har fundet de vise sten, jævnfør mine tidligere bemærkninger om det umulige i selve forskningsopgaven. Det er jo nemlig ikke første gang, der udveksles ideer og synspunkter om forhold, der kan have påvirket kriminalitetsudviklingen – og enigheden er nok snarere et udtryk for gensidig påvirkning og brug af de samme kilder end isoleret originalitet, der fører frem til samme resultat.

Der *er* forskelle, men det er gennemgående i betoningen, ikke i det væsentlige. De forskellige betoning, tror jeg, man først og fremmest kan se som en refleksion dels

af kulturelle variationer mellem de nordiske lande og dels af specifikke personlige og kulturelle variationer i de kriminologiske miljøer.

For Norge kan man således se en særlig betoning af betydningen af den svækkede uformelle sociale kontrol, nærhedsfaktoren, som næppe er overraskende for den, der blot kender lidt til det norske samfund og det særlige kriminologiske miljø der.

For Sverige og Finland kan man se en, lige så lidt overraskende, særlig betoning af de øgede muligheder for kriminalitet.

For Danmark kan man se en særlig betoning af ændrede livsmuligheder og leveforhold blandt de mest udsatte samfundsgrupper.

Alle tre forklaringsvinkler – den slækkede uformelle sociale kontrol, de øgede muligheder for kriminalitet og de ændrede livsomstændigheder og levevilkår for udsatte samfundsgrupper – herunder alkoholens og narkotikaens rolle – er for mig at se gode bud på spørgsmålet om kriminalitetsudviklingen i efterkrigstidens nordiske lande, og det bliver let meningsløst – igen jævnfør mine indledende bemærkninger om emnets karakter – at forsøge at prioritere dem. Bl. a. jo også fordi, som diskutert og vist i flere af artiklerne, at der er en betydelig indbyrdes afhængighed mellem disse størrelser.

Med hensyn til den del af den ydre kontrol, der vedrører den uformelle sociale kontrol, har man af og til en tendens til en nærmest parodisk fremstilling af nutidens menneske som det ensomme og isolerede masse-menneske – uafhængig af og usynlig for alle andre – og datidens som et gruppedyr, altid under opsyn og totalt afhængig af andre. Faktum er vel dels, at massekriminalitet ikke fortrinsvis foretages når man er ude af syne af andre, men tværtimod når man er sammen med andre, og dels, for Danmarks vedkommende i hvert fald, at der *ikke* har kunnet dokumenteres særlige forandringer i de sidste 20 år i den del af den uformelle sociale kontrol, der har at gøre med menneskers sociale netværk, d.v.s. i omfanget af eller intensiteten af bekendtskabskredsen. Det der primært har ændret sig er *forestillingen* om de *andres* netværk, de *andres* bekendtskabskreds.

Hvad der derimod formentlig har ændret sig både hurtigere og kraftigere er forhold, der har at gøre med den indre kontrol eller styring, d.v.s. de moralske og følelsesmæssige forestillinger og modforestillinger. Først og fremmest ved tyveri – og det er jo den mest omfattende massekriminalitet med personlige ofre – må det antages at modforestillingerne er reduceret væsentligt, som påpeget i flere af artiklerne.

Desværre ved vi meget lidt om moralske forestillinger og modforestillinger omkring kriminalitet. Man kan måske udtrykke det på den måde, at vi i kriminologien ved

for meget om antal biler, for lidt om skyldfølelse

for meget om antal liter alkohol, for lidt om menneskers grundindstilling til hinanden som medmennesker.

Konsekvenser

Det er et interessant spørgsmål, hvordan vi i 1950 ville have reageret, hvis vi dengang havde vidst, at kriminaliteten indenfor de kommende år ville blive fire-doblet.

Mon ikke vi ville have reageret dramatisk? Vi ville formentlig have sagt, at det kunne samfundet ikke holde til, for allerede dengang var man jo meget bekymret over kriminaliteten, og syntes kriminalitetsniveauet var alt for højt.

Hvorfor og hvordan kunne de nordiske samfund da holde til en så kraftig stigning i kriminaliteten? Hvorfor er de nordiske samfund ikke brudt sammen under kriminalitetens åg?

På visse områder er svaret måske nok så enkelt. 5 gange flere tyverier i 1950 er ikke det samme som det tilsvarende niveau i dag. Vi har bedre råd til – og erstatningsmuligheder – for tyveriskader. På andre områder er det bestemt ikke enkelt. Vi er vel således ikke bedre i stand til at bære et højere voldsniveau i 1980 end i 1950. Snarere tværtimod.

Svaret på spørgsmålet er måske: Jamen, det *kunne* vi heller ikke klare. Samfundet *er* brudt sammen under den øgede belastning fra massekriminaliteten. Samfundet *er* gået i stykker – eller er på vej til at gøre det, for det er selvfølgelig en proces, og ikke noget der sker pludseligt.

Vi har utallige gange stillet spørgsmålene, og senest altså her i dag:

Hvad betyder det sociale netværk for kriminaliteten?

Hvad betyder tryghed for kriminaliteten?

Vi har alt for få gange vendt om på spørgsmålene og spurgt os selv:

Hvad betyder kriminaliteten for det sociale netværk?

Hvad betyder kriminaliteten for trygheden?

Når det drejer sig om kriminalitetens konsekvenser har vi, synes jeg, været for tilbøjelige til at fokusere på de mest direkte og iøjnefaldende skader:

- antal biler der forsvinder ved tyveri
- antal kroner der forsvinder fra statskassen
- antal blå øjne som følge af vold
- antal brændte huse som følge af brandstiftelse
- antal ødelagte vinduer som følge af hærværk.

Alt dette – forsvundne biler, blå øjne, brændte huse, ødelagte vinduer – det kan vi, til en vis – meget høj, er jeg overbevist om – grænse lære at leve med. Men kriminaliteten og kriminalitetens mulige konsekvenser, er jo mere end det.

Helt fundamentalt kan meget af massekriminalitetens funktion opfattes som *tillidsbrug*. Massekriminaliteten svækker tillidsforholdene mennesker imellem, d.v.s. den generelle opfattelse af andre menneskers troværdighed – eller godhed for den sags skyld. Og det er meget mere risikabelt samfundsmæssigt set end forsvundne biler og blå øjne. Det er samfundstruende på en langt mere fundamental måde.

Hvordan har vi da kunnet overleve en så relativ massiv og tiltagende regn af tillidsbrud? Hvordan har vi klaret at føle os svigtet af andre mennesker i så stort og tiltagende omfang? Jeg tror vi har overlevet eller søgt at overleve ud fra devisen: Den der i et forhold mellem to viser *mindst* tillid til den anden, er den klogeste. Det er altså den modsatte devise af den bibelske om at vende den modsatte kind til. Vi har søgt at overgå mistillid og forventet mistillid med endnu højere grad af mistillid, for det mener jeg er kernen i den ændring af de formelle kontrolapparater, der er sket på mange områder, samt i den udbredte private kriminalitetsbekæmpelse, der består i mærkning af ejendele, mere låsetøj, identitetskort m.v.

Det er i dette perspektiv, jeg mener det kan være meningsfyldt at stille spørgsmålet, om vi da faktisk har overlevet den øgede massekriminalitet som samfund, for man kan vel spørge sig, hvor udbredt den almindelige mistillid og gensidige mistænksomhed må være mellem mennesker, før det bliver meningsløst at tale om et samfund?

I tråd med disse ræsonnementer mener jeg det er vigtigt, at vi nøjere funderer over – og gerne giver os i kast med at undersøge – hvad massekriminaliteten betyder for oplevet fremmedgørelse. Påvirker massekriminaliteten ikke vor oplevelse af meningsfuldhed eller meningsløshed med tilværelsen, magtesløshed, vor fornemmelse af at omverdenen er uforståelig? Hvis disse spørgsmål må besvares bekræftende, så får trivialkriminaliteten – cykeltyverier, ødelæggelse af plankeværk, chikanerier m.v. – en hel anden alvorlig og central betydning end vi normalt tillægger den.

Fremtiden

I virkeligheden har hele diskussionen om, hvordan kriminaliteten *har* udviklet sig og hvorfor, og hvordan konsekvenserne *har* været, kun akademisk interesse. Det virkeligt interessante og væsentlige spørgsmål er, hvordan det vil gå *fremover*. Det er fremtiden vi skal leve i og med. Det er fremtiden vi har muligheden for at *påvirke*.

Konkrete forsøg på at forudsige kriminaliteten fremover kan hvile på forskelligt grundlag.

Én vej er den intuitive. For nylig har jeg arbejdet med på et projekt, hvor et stort antal eksperter på forskellige afvigerområder i Danmark er blevet bedt om at beskrive, hvordan de forestiller sig udviklingen vil forløbe frem mod år 2000. Man kan konkludere, at meget få af disse eksperter har bestemte fornemmelser af, hvordan det vil gå. Deres svar, hvad enten det drejede sig om ensomhed, alkoholisme, stofmisbrug, kriminalitet eller noget helt andet, var: **DET VIL OGSÅ FORTSAT FREMOVER VÆRE ET STORT PROBLEM.**

I dette svar *ligger* der selvfølgelig en *vis* forestilling om fremtiden. Der ligger i hvert fald den forestilling, at der *ikke* vil ske nogen dramatisk *nedgang* – altså en forestilling om *en nedre grænse*, der næppe ligger meget under det niveau vi kender til i øjeblikket.

Behandlingspessimisme er den mest udbredte begrundelse for denne forestilling om en nedre grænse. Forestillingerne er gennemgående dybt pessimistiske med hensyn til, om det indenfor de næste 20 år skulle vise sig muligt og realistisk i væsentligt omfang at behandle sig ud af problemerne eller afvigelserne. Pessimismen omfatter også forebyggende arbejde og de mulige effekter af dette. Den gennemgående forestilling er, at den kortsigtede, bagudskuende og pragmatiske måde at forholde sig til sociale problemer på fortsat vil være den fremherskende, og at der ikke politisk vil være et klima for – og for den sags skyld heller ikke en økonomi – hvori større og langsigtede forebyggende tiltag kan udformes og realiseres.

Opvækstsynspunktet er en anden synsvinkel, der peger på eksistensen af en nedre grænse i de næste årtier. I opvækstsynspunktet ligger den betragtning, at det der vil ske inden for de næste årtier for en stor del allerede er fastlagt. De grupper i samfundet, der især vil være bærere af kriminaliteten frem mod år 2000 er allerede født og de fleste har passeret barndommen. Vi ved – fra mange undersøgelser – at forhold under barndom, og opvæksten i det hele taget, har central betydning for om kriminalitet senere opstår.

Banalt udtrykt kunne man sige, at de skader der vil være en væsentlig årsag til den traditionelle massekriminalitet i 80'erne og 90'erne allerede er sket – i 60'erne og 70'erne – og næsten uanset hvad der i øvrigt sker inden for de næste årtier – men i særdeleshed i lys af den nævnte behandlingspessimisme – vil de udkrystallisere sig i form af en betydelig kriminalitet, et betydeligt antal selvmord, omfattende alkoholmisbrug o.s.v., der dårligt kan tænkes at ligge radikalt under det vi kender i dag. Sat på spidsen kunne man sige, at for det 20'ende århundredes vedkommende er løbet kørt.

Indbygget i opvækstsynspunktet ligger også et *inert* synspunkt eller et synspunkt omkring *den sociale arv*. Det kan eksemplificeres med, at den vold der allerede har fundet sted og finder sted i øjeblikket har som konsekvens, at vi også fremover vil få et betydeligt antal voldstilfælde. De der selv er blevet slået, eventuelt opdraget med rigelige tærsk, vil selv senere slå fra sig. Gerningsmænd skaber ofre, ofrene skaber nye gerningsmænd, der igen skaber ofre o.s.v.

Man kunne da spørge sig, om kriminaliteten så ikke vil stige, eller om der ikke findes forhold, der taler for en øvre grænse?

Der er forhold, mener jeg, der taler for en øvre grænse, der ikke ligger så fjernt fra den traditionelle massekriminalitets nuværende niveau.

De vigtigste af disse forhold baserer sig på *nulvækstsynspunktet*. Synspunktet er, at vi i efterkrigstiden har gennemgået enorme forandringer i de nordiske samfund i forhold, som vi mener har betydning for omfanget af traditionel massekriminalitet, men at vi *ikke* kan forvente tilsvarende enorme forandringer i løbet af de næste 20 år og dermed heller ikke en tilsvarende tilvækst i de traditionelle kriminalitetsproblemer.

Blandt de mest betydende forhold kan man måske især fremhæve urbaniseringen og bymæssiggørelsen af samfundet. Det må bestemt antages at urbaniseringen nu *har* kulmineret.

Det samme kan antages om en række andre betydende områder. Industrialiseringen i traditionel forstand *er* sket, bilismen *har* afløst hestene og bilparken vil *ikke* vokse så stærkt som tidligere.

På visse betydende områder kan vi endog med meget stor sikkerhed forudsige en minsvækst. Det gælder først og fremmest for det potentielle antal gerningsmænd. Jeg kender ikke befolkningsprognoserne præcist for alle de nordiske lande, men i Danmark er vi jo i hvert fald holdt op med at føde børn. Uden børn ingen ungdom, d.v.s. ingen i de aldersgrupper der formodes især at stå bag meget af den traditionelle massekriminalitet.

Som følge af den ændrede aldersfordeling har jeg beregnet, at man for Danmarks vedkommende skulle forvente en nedgang i ejendoms-kriminaliteten i løbet af de næste 20 år på tyve procent og i sædeligheds- og voldskriminaliteten på ti procent. For ungdomskriminaliteten i sig selv, kriminalitet begået af de 15-19 årige, skulle vi vente en reduktion på hele 33%. Alt andet, end den ændrede aldersfordeling, naturligvis forudsat lige og uændret.

Et andet hovedsynspunkt, der kunne indicere en øvre grænse for kriminalitetsomfanget i de nærmeste år er *normændringssynspunktet*. Puritanismen synes at være under fremmarch. Vi synes i stigende grad at være mere afstandstagende overfor stofferne, hvad enten det så er alkohol, hash, hård narkotika, cigaretter eller andre. Andre åbenlyse indikationer på puritanismens fremmarch er jo hele helsebølgen, kondibølgen, miljøbevidstheden. Puritanisme må antages at virke reducerende på traditionel massekriminalitet, selvom den jo nok gennemgående når senest frem til og har vanskeligst ved at slå igennem overfor de i kriminalitetsmæssig henseende mest truede grupper.

Et tredje synspunkt er det rent *statistiske*. Som jeg under beskrivelsen af tendenser allerede *har* berørt, er der visse ting der tyder på, at den traditionelle massekriminalitet har været under opbremsning de seneste år. *Trenden* er, som nævnt, langt fra entydig, men den er der. Og der foreligger meldinger om det samme fra andre lande.

Disse ræsonnementer, om mulige øvre og nedre grænser for den traditionelle massekriminalitet, fører da sammenfatningsvis mig frem til det hovedsynspunkt, at vi inden for de nærmeste 10-20 år vil have et kriminalitetsbillede præget af *stagnation* – et kriminalitetsniveau der hverken er drastisk meget højere eller lavere end det vi kender til – og mærker til – i det orwellske år 1984.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at dette er et *hovedsynspunkt*, d.v.s. at det har større gyldighed på nogen områder fremfor andre. Det er ligeså vigtigt at være opmærksom på, at det er en sandsynlighedsbetragtning. Det *behøver* ikke at gå så dan.

Der kan peges på en række forhold, der kan tænkes at bryde stagnationstendensen. Jeg skal indskrænke mig til at nævne fire, som i hvert fald er vigtige.

Det er for det første risikoen for fremvækst af helt eller delvis nye kriminalitetsformer, eksempelvis knyttet til den voldsomme ændring betalings- og datalagringsformer kommer til at undergå, såsom svindel med kontokort og EDB-kriminalitet.

Det er for det andet muligheden for ændringer i den traditionelle massekriminalitets umiddelbare ætiologi. Vi har set, hvordan sådanne ændringer tidligere er forekommet. Hvor placeringer på dimensioner som by-land og erhvervsprestige hidtil har været vigtige, bliver det måske fremover i højere grad placeringer i informationssamfundet og fritidssamfundet, der bliver udslagsgivende. Denne mulighed for ændret ætiologi bør i hvert fald være en advarsel imod at basere prognoser udelukkende på de hidtil kendte umiddelbare årsagsforhold.

For det tredje ligger der et ulmende og kolossalt kriminalitetspotentiale blandt grupper med hidtil lav kriminalitet, f.eks. blandt ældre og kvinder. Hvis udviklingen skulle medføre, at kvinder f.eks. bliver ligeså kriminelle som mænd er i dag, så vil vi opleve en kriminalitetsstigning, der kan komme til at overgå hvad vi hidtil har set i efterkrigstiden. Vi må håbe på, at mænd i højere grad bliver kvinder end omvendt i de næste årtier!

For det fjerde ligger der en betydelig risikofaktor i forhold, der formentlig allerede er under udvikling, og her vil jeg specielt pege på tingsliggørelsen af de mellem-menneskelige relationer og dramatiseringen af adfærdsformer. En fortsættelse af den økonomiske krise kan intensivere disse træk og supplere med øget oplevelse af desperation blandt dem, der bliver ofre for den.

Min konklusion er da, at der i øjeblikket findes visse tegn på en *opbremsning* af udviklingen i den traditionelle massekriminalitet i de nordiske lande – en stagnationstendens.

Men den er ikke entydig, og som jeg har berørt i min artikel, kan man endog finde holdepunkter for en accelerationstendens. Selvom det skulle være rigtigt, at vi er inde i en periode med en øvre og en nedre grænse for kriminalitetsudviklingen, der ikke ligger så langt fra det nuværende niveau, så mener jeg, at risikoen for at den øvre grænse bliver brudt er større end håbet om at kriminalitetskurven gennembryder den nedre grænse.

Det er jo en konklusion, der kan virke meget pessimistisk. For nu ikke at gøre det hele mere pessimistisk og vanskeligere end det er, vil jeg da gerne slutte med at opfordre til at hver kriminalist i de nordiske lande – og med kriminalist mener jeg en person, der har det som en væsentlig del af sit job at have med kriminalitet og kriminelle at gøre – næste år påtager sig hver måned at forebygge eller forhindre bare en enkelt forbrydelse, udover hvad han eller hun, forhåbentlig gør allerede i dag. Det lyder vel ikke som noget urimeligt forlangende? Hvis kriminalisterne kunne leve op til dette

moderate krav, så ville næste år blive året da kriminaliteten praktisk talt forsvandt i de nordiske lande! Større er problemet altså heller ikke!

Adresse: Lektor, mag. scient. soc. Flemming Balvig
Kriminalistisk Institut
Sct. Peders Stræde 19
1453 København K